

**Ринок фінансово-банківських послуг**

Надія ДУБРОВІНА,
Еріка НЕУБАУЄРОВА,
Міхал ФАБУШ,
Оксана ТУЛАЙ

**ОЦІНЮВАННЯ ПОКАЗНИКІВ
РОЗПОДІЛУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ
НА ЦЕНТРАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ
РІВНЯХ У КРАЇНАХ ЄС****Резюме**

Зазначено, що сучасні проблеми оптимального оподаткування та розподілу податків тісно пов'язані зі зростанням децентралізації й демократії у світі, особливо в ЄС та інших країнах, таких як США, Канада й ін. Вказано, що сьогодні багато економістів і аналітиків вивчають проблеми співпраці між центральними та місцевими органами влади щодо реалізації державних програм і ефективності надання публічних послуг на різних рівнях (центральному, регіональному чи місцевому). На основі проведених теоретичних та ем-

© Надія Дубровіна, Еріка Неубауєрова, Міхал Фабуш, Оксана Тулай, 2019.

Дубровіна Надія, PhD, канд. екон. наук, доцент, Вища школа економіки та менеджменту публічної адміністрації у м. Братиславі, Словаччина. ORCID ID 0000-0003-1346-9708, SCOPUS ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56290102700>. nadiya.dubrovina@gmail.com.
Неубауєрова Еріка, PhD, доцент, Економічний університет у м. Братиславі, Словаччина. ORCID ID: 0000-0002-6703-0314. erika.neubauerova@euba.sk.
Фабуш Міхал, PhD, Вища школа економіки та менеджменту публічної адміністрації у м. Братиславі, Словаччина. ORCID ID: 0000-0002-3792-179X. michal.fabus@vsemvs.sk
Тулай Оксана, докт. екон. наук, професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія, Тернопільський національний економічний університет, Україна. ORCID ID: 0000-0002-5588-7046. ResearcherID: G-7703-2017. Scopus Author ID: 56677844000. oksana.tulai@gmail.com.

піричних досліджень зроблено висновок, що окремі функції публічного управління на центральному рівні виконуються неефективно, тому вони можуть передаватися на місцевий рівень.

Акцентовано, що проблеми компетенції щодо розподілу публічних фінансів між центральним (державним) й іншими рівнями (регіональним або місцевим) є ключовими у теоріях фіскального федералізму і фіскальної децентралізації як інструментів реалізації функцій стабілізації та розподілу публічних фінансів. У цьому контексті обґрунтовано методи вирішення такої проблеми на основі аналізу оцінювання рівня фінансової децентралізації. У сучасних наукових дослідженнях розкрито різні підходи до вирішення цієї проблеми, серед яких методи якісного (групування країн на основі певних якісних критеріїв й оцінка експертами реформ, орієнтованих на фінансову децентралізацію) і кількісного (сукупність різних співвідношень, середнє геометричне значення різних показників, сукупний індекс тощо) оцінювання.

Визначено, що метою дослідження є отримання узагальнених показників оцінювання розподілу публічних фінансів на центральному й місцевому рівнях та аналіз балансу між цими показниками для країн ЄС. За основу дослідження взято ідею агрегованого показника для оцінювання рівня залежності від видатків центральних органів влади і рівня розвитку місцевої автономії. Використано методику обчислення агрегованого індексу, запропоновану Хельвігом. Вказано, що відповідно до неї значення агрегованого індексу змінюється від 0 до 1, тобто від мінімально можливого до максимально можливого рівня узагальнених характеристик, описаних вихідним набором показників. Констатовано, що якщо рівень залежності публічних фінансів від центрального уряду Int_C прямує до 1, то центральний уряд відіграє значну роль у публічних видатках; якщо рівень місцевої автономії Int_L прямує до 1, то місцева самоврядування має перевагу можливостей у своїх доходах та витратах. Зазначено, що для рівноважного стану країни на графіку значення Int_C й Int_L мають дорівнювати або лежати на лінії 45 градусів. Уточнено, що якщо точки, які відображають позицію країн, лежать на верхній лінії 45 градусів, то це означає, що рівень локальної автономії виражений більше і, навпаки, якщо ці точки лежать нижче від лінії 45 градусів, то це означає, що рівень локальної автономії виражений менше. Наголошено, що сукупні індекси Int_C та Int_L були розраховані для країн ЄС протягом 2002–2017 рр., а це дає змогу виокремити особливості національної фіскальної політики у співвідношенні розподілу коштів між центральним і місцевим рівнями.

Ключові слова

Публічні фінанси, фінансова децентралізація, оцінювання, агрегований індекс, центральний та місцевий рівні, баланс.

Класифікація за JEL: С43, Н70.

Вступ

Сьогодні проблеми оптимального оподаткування і розподілу податків тісно пов'язані зі зростанням децентралізації й демократії у світі, особливо в ЄС та інших країнах, таких як США, Канада й ін. [1; 2; 9; 11]. Децентралізація пов'язана з трьома різними, але спорідненими процесами: деконцентрацією, делегуванням і деволюцією.

Так, С. Уайт визначає, що [13]:

- деконцентрація – це процес, при якому центральний уряд передає обов'язки певним службовцям у регіонах без передачі повноважень;
- делегація характеризується ситуацією, коли центральний уряд передає відповідальність за прийняття рішень та управління державними функціями місцевим органам влади;
- деволюція означає, що центральний уряд передає повноваження для прийняття рішень у сфері фінансів і адміністративного управління квазіавтономним одиницям місцевого самоврядування.

С. Білий, Г. Райт, В. Ніжнянський та інші вчені розглядають основні типи децентралізації, серед яких: політична децентралізація, адміністративна децентралізація й фіскальна децентралізація [2; 3; 9; 13]. Політична децентралізація є важливою, оскільки вона дає змогу розвивати різні політичні інститути та їхню свободу, визначати інтереси громадян і перетворювати їх на політичні рішення. Адміністративна децентралізація стосується адміністративного механізму, коли політичні інститути перетворюють політичні рішення на алокаційні результати через фіскальний та регуляторний механізм. Фіскальна децентралізація передбачає, що органи місцевого самоврядування можуть збирати податки, здійснювати видатки і виправляти дисбаланси [4; 5; 12]. Як зазначає В. Танзі, тенденція до фіскальної децентралізації існує та пояснюється такими факторами, як: поглиблення демократизації й свободи; глобалізація і розширення інформації; зростаюча роль регіональної та місцевої економіки [10].

Багато економістів і аналітиків вивчали проблеми співпраці між центральною та місцевою адміністрацією щодо реалізації державних програм й ефективності державних послуг на різному рівні (центральному, регіональному чи місцевому). На основі теоретичних і емпіричних результатів досліджень встановлено, що деякі функції державного управління на центральному рівні виконуються неефективно, а деякі повноваження можуть бути перенесені на місцевий рівень. Отже, теорія про провідну роль держави у просторовому плануванні та регіональному розвитку виявилася не такою успішною, а наявна проблема регіональних відмінностей, яка спостерігається у багатьох країнах, потребує врахування ендогенних факторів її виникнення і загострення у бідних регіонах. Ці фактори (місцевий промисловий потенціал, розвиток малого бізнесу, місцеві податки та ін.), а також регіональна компетенція і потенціал мають стимулювати економічне зростання у менш розвинених регіонах. Однак центральний уряд теж може надати деякі програми, субсидії й гранти для підтримки цих регіонів. Таким чином, проблеми компетенції та розподілу публічних фінансів між центральним рівнем (державним) й іншими рівнями (регіональним чи місцевим) є основними аспектами, що обговорюються у теоріях фіскального федералізму і фіскальної децентралізації [3; 5]. У теорії фіскального федералізму проблема розподілу податків між різними рівнями влади розглядається як один із важливих інструментів реалізації функцій стабілізації та розподілу державних фінансів.

Слід зазначити, що одна з теоретичних і дослідницьких проблем полягає в тому, як оцінити рівень фінансової децентралізації. У сучасних дослідженнях існують різні підходи до цієї проблеми.

У Доповіді «Розподіл повноважень між Європейським Союзом, країнами-членами, кандидатами та деякими потенційними країнами-кандидатами і місцевими й регіональними органами влади: фіскальна децентралізація чи федералізм», підготовленої К. Альчіді, А. Джованніні, Ф. Інфелізе та Дж. Нуньєсом Феррером (CEPS), проведено аналіз стану фіскальної децентралізації для 28 членів ЄС, 5 країн-кандидатів (Ісландія, Чорногорія, Македонія, Сербія і Туреччина) та 3 потенційних кандидатів (Албанія, Боснія і Герцеговина й Косово) [3]. У ній використано кількісну та якісну інформацію і прості методи для розрахунку таких коефіцієнтів, як: коефіцієнт витрат; самостійність доходу; власна децентралізація; залежність від трансферів; узагальнюючий коефіцієнт.

Е. Марковська-Бздуха запропонувала використовувати середнє геометричне значення з п'яти показників для оцінювання автономії місцевих фінансів [7]. Цей набір показників охоплює п'ять відношень: 1) видатки органів місцевого самоврядування до загальних державних витрат (%); 2) витрати місцевого самоврядування у ВВП (%); 3) власні доходи органів місцевого самоврядування до загальних доходів населення (%); 4) доходи від місцевих податків та інших податкових надходжень, отриманих органами місцевого самоврядування, до загальних доходів населення (%); 5) інвестиційні витра-

ти органів місцевого самоврядування до загальних державних витрат (%). Згідно з цим розрахунком, за 2001 р. найвищий рівень автономії місцевих фінансів спостерігався у Швеції (32,3%), а найнижчий рівень цього показника – на Мальті. Високі значення автономії місцевих фінансів були отримані для Данії й Фінляндії (31,4%), Чехії (30%) та Ірландії (29%). Такі країни, як Словаччина, Бельгія, Німеччина, Великобританія і Греція, мали відносно низький рівень місцевої фінансової автономії, розрахункове значення становило від 15% до 20% [7]. Проте слід зазначити, що згаданий підхід до розрахунку автономії місцевих фінансів на основі середнього геометричного є недосконалим, якщо окремі часткові показники дорівнюють 0.

Мета і методологія дослідження

Метою дослідження є отримання узагальнених показників оцінювання розподілу публічних фінансів на центральному та місцевому рівнях, аналіз балансу відповідних значень показників на цих визначених рівнях, тобто їхнього рівноважного стану, і відхилень від рівноваги між такими показниками на центральному й місцевому рівнях для країн ЄС.

Потрібно вказати, що метою багатовимірною аналізу є отримання агрегованого показника, який враховує значення певного набору показників. Якщо всі змінні вимірюються у відсотках, то можна використовувати середнє геометричне як просте агреговане значення з урахуванням випадку, коли одна зі змінних дорівнює 0. Більш досконала методологія для агрегованих значень була запропонована Хельвігом та використовується у багатьох дослідженнях, зокрема польського вченого Плюти й ін. [6].

Алгоритм агрегованого показника подано на рис. 1. Для цього дослідження ми використовували ідею агрегованого показника з метою оцінювання рівня залежності від видатків центральних органів влади і рівня розвитку місцевої автономії. Для вимірювання залежності публічних фінансів від видатків центральних органів влади (Int_C) ми використовували такі показники:

1) X_1 – [(Субсидії, кредиторська заборгованість + капітальні трансферти, кредиторська заборгованість + інвестиційні дотації, що підлягають сплаті + інші поточні трансферти, що підлягають сплаті) / Витрати] • 100%;

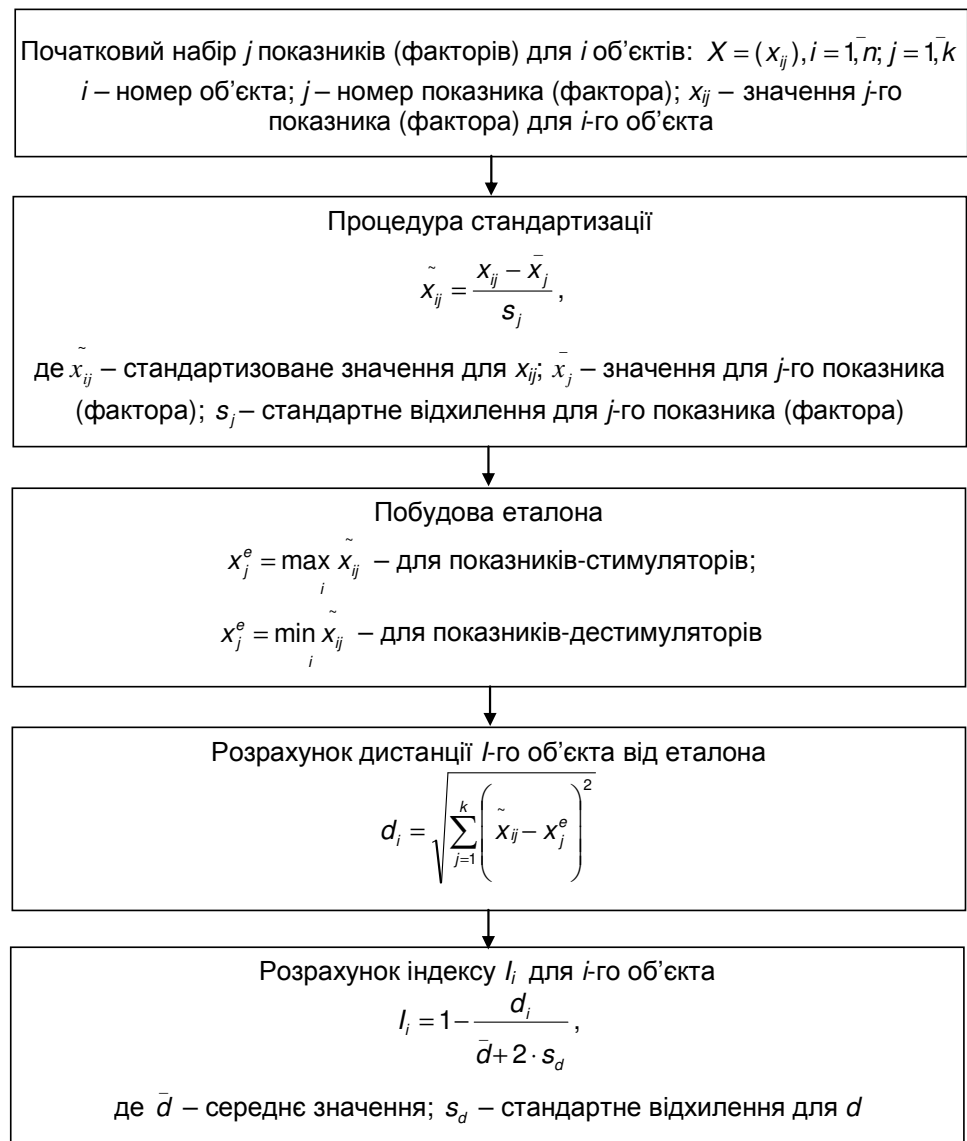
2) X_2 – [Поточні податки на доходи та багатство, що підлягають сплаті / Витрати] • 100%;

X_3 – [Дохід від власності, який сплачено / Витрати] • 100%;

X_4 – [Соціальні виплати, крім соціальних трансфертів у натуральній формі, які були виплачені / Видатки] • 100%.

Рисунок 1

Алгоритм агрегованого індексу за методом, запропонованим Хельвігом [6]



Отже, ми використовували деякі з цих показників для кластерного аналізу, але агрегований індекс дає змогу визначити значення одного показника, який легко інтерпретувати. На основі методики обчислення агрегованого індексу, запропонованої Хельвігом, значення агрегованого індексу змінюється від 0 до 1, тобто від мінімально можливого рівня до максимально можливого рівня узагальнених характеристик, описаних оригінальним набором показників. Таким чином, якщо показник залежності публічних фінансів від центрального уряду Int_C наближається до 1, то центральний уряд відіграє визначальну роль у публічних фінансах.

Для вимірювання рівня розвитку місцевої автономії (Int_L) використано такі показники:

Y1 – [Податки, дебіторська заборгованість / виручка] • 100%;

Y2 – [Трансферти, дебіторська заборгованість / виручка] • 100%;

Y3 – [Соціальні виплати, крім соціальних трансфертів у натуральній формі, виплачувані / Видатки] • 100%;

Y4 – [Соціальні трансферти в натуральній формі, оплата / Видатки] • 100%;

Y5 – [(Капітальні трансферти, кредиторська заборгованість + інші поточні трансферти, заборгованість + інвестиційні субсидії, що підлягають виплаті) / Витрати] • 100%;

Y6 – [Чисті соціальні внески, дебіторська заборгованість / виручка] • 100%.

Отже, якщо показник локальної автономії Int_L наближається до 1, то місцеве самоврядування має більше можливостей щодо власних доходів і видатків.

Основні результати дослідження

З метою оцінювання стану країн ЄС ми використовували доступні дані Євростату, оскільки база даних ОЕСР щодо фінансової децентралізації та фіскального федералізму не містить інформації про всі країни ЄС, а іноді статистична інформація у цій базі даних не є актуальною. Саме тому ми запропонували власний набір показників на основі наявних і актуалізованих баз даних Євростату для оцінювання рівня фінансової децентралізації й рівня місцевої автономії у різних країнах ЄС.

У табл. 1 результати обчислення інтегрованих індексів Int_C та Int_L , а також стан різних країн подано в координатах (Int_C ; Int_L) на графіку (рис. 2).

На рис. 2 показано стан країн ЄС за агрегованими показниками Int_C й Int_L за період 2002–2017 рр.

Таблиця 1

Результати розрахунку сукупних показників для країн ЄС

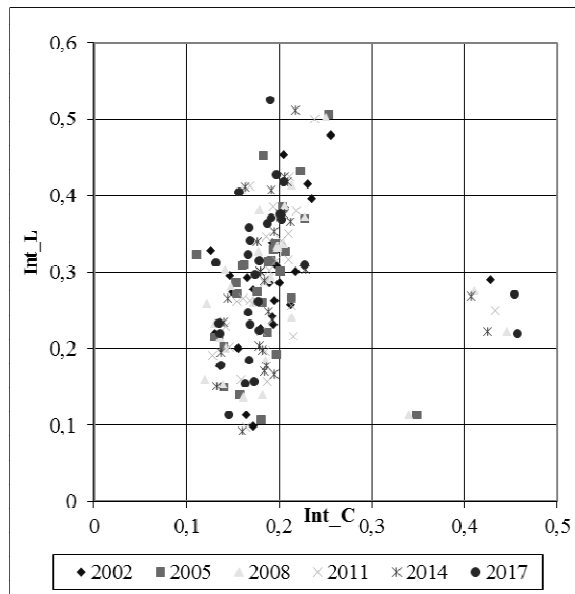
Країни	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L
	2002 р.		2005 р.		2008 р.		2011 р.		2014 р.		2017 р.	
BE Бельгія	0,235	0,396	0,228	0,370	0,227	0,372	0,218	0,380	0,212	0,366	0,192	0,371
BG Болгарія	0,146	0,295	0,140	0,150	0,120	0,161	0,128	0,191	0,132	0,151	0,136	0,220
CZ Чехія	0,291	0,428	0,176	0,274	0,276	0,411	0,249	0,433	0,223	0,425	0,22	0,457
DK Данія	0,204	0,453	0,182	0,451	0,160	0,407	0,168	0,413	0,163	0,412	0,157	0,404
DE Німеччина	0,256	0,479	0,253	0,507	0,250	0,503	0,238	0,499	0,218	0,512	0,191	0,525
EE Естонія	0,136	0,177	0,140	0,202	0,142	0,201	0,146	0,202	0,136	0,195	0,137	0,178
IE Ірландія	0,200	0,286	0,158	0,139	0,161	0,136	0,197	0,315	0,191	0,408	0,178	0,314
EL Греція	0,189	0,287	0,187	0,221	0,445	0,222	0,214	0,256	0,193	0,238	0,169	0,232
ES Іспанія	0,217	0,300	0,202	0,301	0,187	0,290	0,210	0,317	0,228	0,304	0,227	0,310
FR Франція	0,197	0,309	0,195	0,337	0,204	0,337	0,202	0,341	0,194	0,353	0,187	0,363
HR Хорватія	0,150	0,273	0,153	0,287	0,148	0,281	0,176	0,261	0,183	0,288	0,178	0,262
IT Італія	0,206	0,384	0,203	0,386	0,206	0,387	0,205	0,373	0,206	0,376	0,202	0,377
CY Кіпр	0,172	0,099	0,181	0,107	0,181	0,139	0,158	0,160	0,195	0,167	0,163	0,155
LV Латвія	0,125	0,328	0,111	0,323	0,121	0,258	0,155	0,262	0,144	0,265	0,132	0,313
LT Литва	0,156	0,200	0,134	0,214	0,139	0,153	0,185	0,197	0,181	0,198	0,168	0,185
LU Люксембург	0,131	0,220	0,131	0,214	0,135	0,214	0,142	0,229	0,140	0,235	0,135	0,233
HU Угорщина	0,212	0,257	0,213	0,265	0,213	0,241	0,215	0,216	0,184	0,171	0,167	0,247
MT Мальта	0,164	0,114	0,348	0,114	0,339	0,114	0,164	0,098	0,160	0,092	0,146	0,114
NL Нідерланди	0,193	0,339	0,188	0,314	0,190	0,294	0,189	0,302	0,179	0,301	0,166	0,323
AT Австрія	0,230	0,415	0,223	0,432	0,213	0,413	0,211	0,424	0,205	0,425	0,197	0,427
PL Польща	0,193	0,242	0,192	0,315	0,177	0,327	0,184	0,286	0,179	0,301	0,168	0,358

Країни	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L	Int_C	Int_L
	2002 р.	2005 р.	2005 р.	2008 р.	2008 р.	2011 р.	2011 р.	2014 р.	2014 р.	2017 р.	2017 р.	2017 р.
PT Португалія	0,165	0,293	0,162	0,309	0,178	0,382	0,194	0,385	0,209	0,418	0,205	0,418
RO Румунія	0,180	0,226	0,154	0,272	0,131	0,233	0,180	0,223	0,179	0,203	0,178	0,223
SI Словенія	0,171	0,278	0,160	0,308	0,141	0,304	0,161	0,265	0,188	0,249	0,174	0,296
SK Словаччина	0,193	0,232	0,197	0,192	0,185	0,185	0,187	0,158	0,186	0,177	0,173	0,157
FI Фінляндія	0,194	0,263	0,181	0,261	0,172	0,260	0,169	0,264	0,407	0,268	0,454	0,271
SE Швеція	0,227	0,308	0,207	0,327	0,198	0,334	0,185	0,346	0,176	0,339	0,168	0,341
UK Великобри- танія	0,199	0,330	0,193	0,329	0,198	0,332	0,210	0,351	0,201	0,376	0,202	0,369

Джерело: власна статистична розробка в «Excel».

Рисунок 2

Стан країн у 2002–2017 рр. за агрегованими показниками Int_C та Int_L



Джерело: власна статистична розробка в «Excel».

Варто зауважити, що для врівноваженого стану країни на ділянці значення Int_C й Int_L мають бути рівними або лежати на лінії 45 градусів. Якщо точки, які визначають позиції країн, лежать вище від лінії 45 градусів, то це означає, що рівень локальної автономії виражений більше, і навпаки, якщо ці точки лежать нижче від 45 градусної лінії, то це означає, що рівень локальної автономії виражений менше. З цієї таблиці видно, що більшість позицій країн розташовано вище від лінії 45 градусів, а це означає, що у більшості країн ЄС рівень місцевої автономії був сильно виражений.

Як ми бачимо з наведених результатів, у деяких постсоціалістичних країнах, таких як Болгарія, Естонія й Литва, в певний часовий період значення вимірювання залежності публічних фінансів від витрат центрального уряду (Int_C) та рівня місцевої автономії (Int_L) були близькими один до одного. Наприклад, позиції за координатами Int_C й Int_L були:

1) для Болгарії (0,14; 0,15) у 2005 р., (0,12; 0,16) у 2008 р., (0,128; 0,191) у 2011 р. і (0,132; 0,151) у 2014 р.;

2) для Естонії (0,136; 0,177) у 2002 р., (0,136; 0,195) у 2014 р. й (0,137; 0,178) у 2017 р.;

3) для Литви (0,139; 0,153) у 2008 р., (0,185; 0,197) у 2011 р., (0,181; 0,198) у 2014 р. та (0,168; 0,185) у 2017 р.

Таким чином, можна припустити, що ці країни дотримувались зваженої політики у фінансових реформах і децентралізації, тому рівні залежності публічних фінансів від витрат центрального уряду та місцевої автономії розроблялися більш-менш однаково.

В інших країнах, наприклад у Франції, Італії, Португалії й Швеції, значення Int_C істотно нижче від значень Int_L ; відповідно, у цих країнах процеси місцевої фінансової автономії є більш вираженими порівняно із залежністю публічних фінансів від витрат центрального уряду.

У таких країнах, як Греція і Мальта, можна спостерігати вищі значення Int_C , ніж значення Int_L . Так, маємо: для Греції (0,445; 0,222) у кризовий період 2008 р., для Мальти (0,348; 0,114) у 2005 р. та (0,339; 0,114) у 2008 р., для Фінляндії (0,407; 0,268) у 2014 р. і (0,454; 0,271) у 2017 р.

Для країн Вишеградської групи (Словаччина, Чехія, Польща й Угорщина) характерні деякі відмінності щодо здійснення реформ фінансової децентралізації протягом 2002–2017 рр. У Словаччині та Угорщині відмінності між значеннями агрегованих показників Int_C й Int_L не настільки істотні, а це дає підстави припустити, що позиції Словаччини та Угорщини дуже близькі до лінії 45 градусів. Отже, державна політика збалансована щодо органів центральної й місцевої влади. У Чехії та Польщі значення Int_L істотно вище, ніж значення Int_C , тому локальна автономія розвивається більше порівняно з впливом на центральний уряд.

Висновки

Для оцінювання позицій країн ЄС на фоні розвитку фіскальної децентралізації можна використовувати такі види багатовимірного статистичного аналізу, як кластерний і дискримінаційний аналіз або агреговані показники, розраховані спеціальними статистичними методами. У цьому дослідженні використовувалися агреговані показники, обчислені методом, запропонованим Хельвігом та Плютою [6]. Агрегування зведених індексів спеціальними статистичними методами дає змогу оцінити позиції Словаччини (СР) й їх динаміку на тлі розвитку фінансової децентралізації в інших країнах ЄС. Деякі з них проводили стабільну політику щодо рівня фінансової децентралізації та несуттєво змінювали показники, а інші країни, навпаки, застосовували значні зміни показників, які характеризують рівень розвитку фінансової децентралізації й місцевої автономії. Таким чином, через істотну позитивну чи негативну зміну політичної та економічної ситуації в деяких країнах було застосовано більш гнучку політику для підвищення або, навпаки, для зниження рівня фінансової децентралізації. Потім дослідники проаналізували більш детальну позицію Словаччини на тлі країн Вишеградської групи і виявили деякі важливі відмінності у політиці цих країн-сусідів, незважаючи на фіскальну децентралізацію та її розвиток. Суперечність щодо існування деяких важливих подібностей в історичній спадщині й економічному і соціальному розвитку та реалізація підходу до вирішення проблеми фінансової децентралізації суттєво відрізняються у країнах Вишеградської групи. Отже, інституціональні фактори, а також політична ситуація й особливості сучасного економічного і соціального розвитку відіграють важливу роль у виборі відповідної моделі фінансової децентралізації у кожній країні.

Список використаної літератури

1. Alesina A., Ardagna S., Perotti R., Schiantareli F. *Fiscal Policy, Profits and Investment*. American Economic Review. 2002. № 92. P. 571–589.
2. Alesina A., Perotti R. *Fiscal Expansions and Adjustments in OECD Countries*. Economic Policy. 1997. № 21. P. 205–248.
3. Alcidi C., Giovannini A., Infelise F., Núñez Ferrer J. *Division of powers between the European Union, member states, candidate and some potential candidate countries, and local and regional authorities: Fiscal decentralisation or federalism*. 2014.
4. Bahl R. W., Nats S. *Public Expenditure Decentralization*. Developing Countries. Government and Policy. 1986. № 4.

5. Bahl R., Martinez-Vazquez J. *Sequencing Fiscal Decentralization*. World Bank Policy Research Working Paper 3914. World Bank, Washington DC, 2006.
6. Kopczewska K., Kopczewski T., Wojcik P. *Metody ilosciowe w R. Aplikacje ekonomiczne i finansowe*. Warszawa, CeDeWu. 2009. 646 s. ISBN 978-83-7556-150-0.
7. Markowska-Bzducha E. *Samodzielność finansowa samorządów terytorialnych w dwudziestu pięciu krajach Unii Europejskiej*. Fundusze Europejskie. 2006. № 6 (13). S. 18–21.
8. Nižňanský V., Cibáková V., Hamalová M. *Tretia etapa decentralizácie verejnej správy na Slovensku*. Wolters Kluwer. VSEMVS. 2014. 231 s. ISBN 978-80-8168-138-7.
9. OECD. Income inequality and growth: The role of taxes and transfers. OECD Economics Department Policy Notes. 2012. № 9. January.
10. Tanzi V. Pitfalls on the Road to Fiscal Decentralization. Working Paper No. 19. Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 2001.
11. *Taxation Trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway*. 2014. URL: <http://ec.europa.eu/taxtrends>.
12. Tiebout Ch. *A Pure Theory of Local Expenditures*. Journal of Political Economy. 1956. № 64. Iss. 5.
13. White S. *Government Decentralization in 21st Century*. A literature review. CSIS. Center for Strategic & International Studies, 2011. 26 p.

Стаття надійшла до редакції 21 листопада 2019 р.